

DR. BORKA GÉZA IRODALOMTANÁROM EMLÉKÉRE

1. Egy kisváros őszi vasárnapja (Rippl-Rónai 150')

A kaposi állomáson – ahol Rippl-Rónai és vendégei is rendre megfordultak – szállok le a vonatról, de a *Rippl-Rónai 150'* kiállításnak nem látom nyomát sem itt, sem a város utcáin. Tudom, hogy Rippl-Rónai József az Anna utcában született, hogy onnét járt a főutóra kikönyöklő Turulba (diákkoromban: Béke Szálló), s nemcsak ő, de szeretett műgyűjtő öccse, Rippl-Rónai Ödön is. A kaposi főutcán, a főtér felé Rippl-Rónai Aranyoroszlán patikája (első munkahelye, a patikában jelezve) főbejáratától balra, a főtér felé fordulva, bronz csacsi húzta bronzszekéren Rippl – bronzban. (Nem messze innét, a levéltár előtti meghitt kis parkban Medgyessy Ferenc ülő-szobra: *Rippl-Rónai József*). A csacsi vontá bronz Rippl-től balra, kissé lemaradva az elárvult Vaszary Képtár, amely éppen beköltözik (megszűnik?) a *Rippl 150'* kiállítással fölavatott Agórába (átépített Együd Árpád Művelődési Ház).

Az Agóra Kaposvár Modemje lesz (minden kisebb város ilyenre vágyik), gondolnám a város gazdag művészettörténeti múltját – Rippl mellett Vaszary János, Galimberti Sándor, Bernáth Aurél fölnevelő városa – mérlegelve. Ám gyorsan rájövök, hogy csupán kiállítótér funkcióval bírhat, hisz gyűjteménye nincs. Hacsak nem kebelezte be a(z eufemisztikus névre hallgató) Művészetek Kincsháza bokrába tartozó, kaposszentjakabi műemléket és Bors István szobrászművész – Honthy Márta textiles művészeti hagyatékát. Mert Rippl gazdag életműve darabjai, Ödön öccse gyűjteménye is a megyei, a Rippl-Rónai Múzeum kezelésében, ahogyan a Róma-hegyi Rippl-villát is ők tartják fenn. Ez utóbbi nincs a 150. évi programba bekapcsolva, mivel éppen tatarozzák. Pedig az Anna utcai szülőház, a Turul Szálló, az Aranyoroszlán patika, a Rippl-kiállítás, Medgyessy Rippl-szobra, a volt Megyeházán Rippl-Rónai Ödön-gyűjteménye komoly, akár egynapos művészettörténeti tanulmányi kirándulás lehetne a szélesebb (nagy-) és a szűkebb (szakmai) közönségnek, egyaránt. Holott máris elterjedt: ahelyett, hogy a legjelentősebb művek seregszemléje, gazdag antológiája lenne a kiállítás, változó színvonalú műveket sorol föl. Néhánynál még az autenticitás kérdése is bizonyosan negatív előjellel vethető föl.

A bevezető tablón *Rippl, a festészet „Szindbádja”* metafora pedig hamis, hiszen egy irodalmi mű főalakjával aligha azonosítható, hasonlítható. Ha már mindenképpen kell, akkor adekvátabb lehetne így: a festészet Kosztolányija. Jó látni fontos műveket korszakolva és tematikus csoportokba rendezve. Meghatározó, az életmű gerincét képező alkotások (főleg a Magyar Nemzeti Galériából) mellett hézagos a portrék sora (hiányzik pl. a *Petrovics Elek és Meller Simon* arcképe, azaz ketősarcképe (1910) vagy a *Lajos öcsém, Nemes Marcell, Lechner Ödön*). De nincs egy Ady vagy Medgyessy vagy Munkácsy sem a falon, ahogy a nagyszerű diópác rajzokból is esetleges a válogatás.

Az első világháború frontján készült rajz-lejegyzései már – talán a (kaposvári)

gyűjtője közelsége miatt is – zárt, teljesebb együtttest képeznek. Magyarországi múzeumok darabjaival (a kecskeméti-től a szentesiig) még tovább gazdagíthatták volna az anyagot, ahogyan az iparművészeti tervező Ripplre is csupán egy színes vázlat utal közvetlenül. Vagy az ún. kukoricás korszakból higgadt, szinte konstruktív faktúrájú műveit is ismerjük, de itt nem láthatók.

Mégis jó élmény együttlátni mindezeket, Ödön bácsitól Kunffy Lajosig, Csukly Károlytól Wolf tanácsosig. Vagy a *Három gyerek a Róma villában – Pubi, Anella és Baby* (1913) című kompozíción Pubit, az ifjú Martyn Ferencet, akit az *Emlékezéseiben* is megemlíti Rippl (*Rippl-Rónai József emlékezései*, Budapest, Nyugat, 1911, 125.). Gimnazista korom múzeumi szobáinak és az akkori Rippl-Rónai-kiállítás(oknak a) hangulata ragad magával. Az a kisvárosi azonosulás és elvágódás, amit a hét dombra épült kaposi tájhoz ragaszkodva fölerősíthetett bennem pl. a *Jön a vihar Schlézingeréknél már esik* pasztellkép különös hangulata.

Ahogy jövök ki a kiállításból, átlapozom a katalógust – sajnos, zömében nem színhelyesek a képek – és elindulok Nagy Imre szobra felé. Meghajlott bronzvállán falevelek, mögöttem hulló dió pattog a kövön. Az 1956-os forradalom- és szabadságharc közelgő 55. évfordulójának hirdetési (október 23-án zászló fel- s levonás, ünnepi szentmisés megemlékezések) sorában nem találok, hogy akár egy szál virágot is tennének a mártír miniszterelnök Fő utcai szülőházához. Ahogyan az Agóra műsorfüzetében (*Kaposvári Hírfutár* 2011. október) semmiféle, a Rippl-Rónai-kiállításához kapcsolódó (milyen sokféle lehetne, akár csupán diákoknak is!) programot sem tudok fölfedezni. Pedig örülnünk kellene, hogy van egy Rippl-Rónai-kiállítás szülővárosunkban.

Ma találkoztam veletek,
Kiket ma is siratva bánok,
Őszi vasárnap-délutánok.

Az idézett vers, a *Kisvárosok őszi vasárnapjai*, amelyet Ady Endre Kaposváron írt s ott is mondta el először nyilvánosan, publikum előtt. Fóthy János kezdő költőként szemtanúja volt az eseményeknek: „1909 őszén zöld plakátok jelentek meg a kaposvári utcákon, hogy a Nyugat előadóestet rendez a városban, amelyen Ady Endre, Mikes Lajos és Reinitz Béla lép fel”. Fóthy a nyomdában is jelen volt, „amikor a plakátok első példányai kikerültek a gépből”. A helyi lapok (*Somogyi Hirlap*, *Somogyi Ujság*, *Somogyvármegye*) közül egyedül a *Somogyi Hirlap* kísérté figyelemmel a *Nyugat*-estet, egyfajta hírverést is biztosítva. Elsőként a legfontosabb szereplőt, Adyt mutatta be, így: „Ady. Arca az antik görög tragédia bronz lárvája. A szobra idolként áll az arkádiai magaslatok ormain. [...] Magyar költő Ady. Párisi parfümtől harmatos rozmaring virág az ő költészete, amelynek tagadhatatlan vannak groteszk szirmai is. Mégis minden szertelensége mellett el kell ismerni, hogy érdekes, hódító egyéniség. [...] A Nyugat kis csapatja nagy szeretettel csügg rajta”. A cikkíró írása végén leszögezi: „Ady mégis nagy költő”. (*Ady Endre – kaposvári fölolvasása alkalmából*, *Somogyi Hirlap*, 1909. november 3., 250. sz., 3.) Még kétszer visszatérnek az irodalmi est beharangozására, (*Vasárnap délután – irodalmi ünnep Kaposváron*, So-

mogyi Hirlap, 1909. november 6., 253. sz. 4. és november 7. 254. sz., 5.) majd közlik Kertész Lászlónak az estről szóló beszámolóját. (KERTÉSZ László, *Kaposvár irodalmi ünnepe*, *Somogyi Hirlap*, 1909. november 9., 255. sz., 1–2.) Részletesen ír Mikes Lajos bevezető előadásáról, azután Reinitz Béla „játszani kezdett Ady-dalokat”. A fölolvastása előtt Ady „elmondta, hogy abból a dicsőségből, amelyeket halála után olyan szívesen adnak a magyar költőnek, a ma költője életében akarja kivenni a neki szánt részt”. Nem írja le, hogy mely verseit mondta el a költő, csak a cikke végén idézi az *Új versek* kötetből (1906) a kezdővers, a *Góg és Magóg fia* vagyok én utolsó strófáját:

[...] sírva, kínban, mit se várva
Mégis csak száll új szárnyakon a dal
S ha elátkozza százszor Pusztaszer,
Mégis győztes, mégis új és magyar.

A hiteles szemtanúval, Fóthy Jánossal folytatva: „November eleji esős este volt, [1909. nov. 6-án, szombaton] amikor Ady, Mikes és Reinitz megérkezett Kaposvárra. [...] Adyék Kaposváron laktak a Korona szállóban”. Fóthy „a Korona sivár szobájában, mely a katolikus templom előtti térre nézett”, meglátogatta Adyt. A *Kisvárosok őszi vasárnapjai* vers ott született, ott írta a költő, majd a szálló nagytermében elő is adta: „Ady lépett a dobogóra, s ült a felolvasóasztalhoz. [...] Fejét tenyerébe hajtotta, néha hátra simította homlokába hulló haját. Hangja közönyösen indult, majd lassan átforrósodott. Kálvinista papi őseinek dörgő pátosza valami dallamos, szinte ének-szerű recitálássá finomodott”. Fóthy följegyzése szerint Ady fölolvasta „utolsónak a *Kisvárosok őszi vasárnapja* című remekét, elmondva, hogy a verset aznap délután írta, letekintve a templomterre néző szállodai ablakából”. (FÓTHY János, *Ady Endre és egy kaposvári diák*. In KOVALOVSKY Miklós, *Emlékezések Ady Endréről* IV, Budapest, 1990, 537–566.)

Egy másik, hiteles kaposvári emlékidéző, Gyergyai Albert szerint e vers „Kísérteties látlelete a vasárnapi korzónak, mikor az úri társaság mindig átengedte a teret a szabadságukat élvező cselédeknek, bakáknak, inasoknak s más szegénylegényeknek”. Gyergyai még hozzáteszi, hogy a vers „a múltba révedő emlékezés lélektani és művészi tökéletességű hangulatképe” (GYERGYAI Albert, *Anyám meg a falum*, Budapest, 1972, 303.).

Hideg ajkú, halott mátkáim,
Kisvárosok bús leányzói:
Őszi vasárnap-délutánok,
Ma megint találkoztam veletek.
[...]
Ködben harangoztak a tornyok
S én a fényes bábelek vágját
Hordtam meredt karjaitokba,
Mennyi szép, kár-volt fiatal erőt.

Az előadóesten többen megjelentek a főgimnázium tanári karából, de jobbára kételkedéssel hallgatták Ady verseit. S a hallgatóság soraiban ott volt Rippl-Rónai Jó-

zsef, aki Róma-hegyi villájában vendégül látta az előadókat. Bölöni György jegyezte föl, hogy a vendéglátó „halálra kereste az abszintet Kaposvár kereskedéseiben, hogy ezzel a francia itallal fogadja a csakis ezzel élő poétát. Kiderült azután, [...] hogy Ady ugyan nem veti meg a bort s egyéb italokat sem, de abszintet Rippl-Rónai figyelmességéből kóstolt életében először”. (BÖLÖNI György, *Az igazi Ady*, Budapest, 1978, 363–364.)

Összebarátkozott a két Párizst-járt művész, Rippl többször megrajzolta a költő arcát, Csucsán is meglátogatta, s ezen művei az Ady-ikonográfia nélkülözhetetlen darabjai. (TASI József, *Ady és Rippl-Rónai*. In *Tegnapok és holnapok árján, Tanulmányok Adyról*, szerk. LÁNG József, Budapest, 1977, 331–359.) Ezért is nehezen érthető, hogy a *Rippl-Rónai 150'*-en egyetlen Rippl-Rónaitól származó Ady-rajzot sem láthattunk.

Az 1960-as évtized első felében kaposvári (Táncsics) gimnazistaként Borka Géza latin- és magyar irodalom tanárunk rendszeresen elvitt bennünket a Rippl-Rónai Múzeum kiállításaira, többek között az intézmény névadójára is, többször. Az Ady verseit kétkedéssel hallgató főgimnáziumi tanár – elődeivel szemben – Ady költészetét értő (Négyessy-tanítvány volt a pesti egyetemen) és szerető, s ezt a szeretetet a diákjainak továbbadni tudó, varázslatos tanáregyéniség volt. S ha az Ady-vers első és negyedik szakaszát lezáró két sort mormolom újra a szülővárosom vasárnap délutánját versben rögzítő Adyra, ismét Borka Géza tanár úr áldott emlékére gondolok:

Őszi vasárnap-délutánok,
Ma megint találkoztam veletek.

2011, a *Rippl-Rónai 150'* előtt és azóta is sok víz folyt le a Kaposon – mondhatjuk elgondolkodva. Ám Rippl vonalán, azóta fontos kezdeményezések, új eredmények születtek. Az elmúlt évtizedekben, 2002 óta a Magyar Festészet Napjához kapcsolódóan Kaposban is megélénkült, a korábbiakhoz képest lényegesen nagyobb volt a képzőművészeti aktivitás, és ebből jutott a Rippl-Rónaiakra is. Valójában mindkettőre, a másokra is (vö. PANDUR József, *A másik Rippl-Rónai*, Pécs, 1997), hiszen „Ödön öcsémet” (Rippl-Rónai József nevezte így), „Ödön bácsit” (Bernáth Aurél kedves Ödön bácsija) is ideérthetjük. Az ő Kaposnak adományozott, a múzeum képtárát megalapozó gyűjteménye állandó kiállításon látogatható. (HORVÁTH János, *A Rippl-Rónai Ödön gyűjtemény*, Kaposvár, Somogy Megyei Múzeumok Igazgatósága, 2002.) A festő Róma-hegyi villája fölújítva, a kiállítása megővítve és korszerűsítve, látogatóközponttal kiegészítve várja a közönséget – tavasztól őszig.

A 2011-es elhatározás (Szita Károly: „a jövőben Kaposvár Rippl-Rónai József szellemi és tárgyi hagyatékára építve alakítja kulturális imázsát”) az elmúlt évtizedben újabb tárlatokat és publikációkat hozott. Most, születésének 160. évfordulójára megint egy fontos, a somogyi és a hazai művészettörténetet egyaránt gazdagító kiállítást.

Augusztus derekán, az ötödik hóhullám elmúltával megyek haza, megnézni. A Fő utcán Kapos egyik emblemikus egyéniségével, szülővárosom díszpolgárával, a legendás focista, történelemtanár s levéltárigazgatóval, Szili tanár úrral találko-

zom. Derűsen rója a megszokott délelőtti sétáját. S én, a Táncsics Gimnázium hajdani diákja természetesen tisztelettel köszöntöm, egyetemben azokkal, aki a gimnáziumunkból ismerjük őt. Kedves, közvetlen, megajándékoz az édesanyja emlékére írott verse elmondásával, majd az Arany Oroszlán patikába megyünk.

Kijövet, a patika előtt egy újabb táncsicsos, volt diák vár a tanár úrra, elköszönök tőle. Az előredőljő Nagy Imre szobor mellett (vajon, hogyan idézik majd meg októberben, az 1956-os forradalom 65. évfordulóján?) megyek a Vaszary Képtárba. Képtár, képgyűjtemény nélkül, csupán kiállítóter. (Fordított elnevezés is született. A Fővárosi Képtár anyagát is bekebelező Magyar Nemzeti Galéria nevében talán az elődintézménytől való elhatárolódás is kifejeződik, de ma már az is, ami nem jellemzi. Ugyanis a galéria megnevezés ma főleg kereskedelmi tevékenységet folytató intézményekre vonatkozik. Ennek ellenére, a Magyar Nemzeti Galéria példájára, pár évre a Kecskeméti Képtár 1911-es alapításkori nevét átnevezték Kecskeméti Galériává. Legutóbb a kiskunhalasi Thorma Képtárnak adtak Thorma Galéria nevet – pedig ott sincs műkereskedelem –, s az ott ősszel rendezett nagybányai kiállításoknak „őszi tárlat” elnevezést. Az évszakok szerinti tárlat-megnevezéseket az 1900-as évektől kezdődően kizárólag kortárs alkotók bemutatóira használják.)

Nincsenek látogatók a Vaszary Képtárban, Jurecskó Lászlóval, a kiállítást kitaláló rendezővel járom a termeket (őt a kisfia próbálja egyszer-kétszer játszótérre hívni), végignézzük az egész kollekción.

2. Rippl-Rónai és a fiatalok (Köröshegy–Kaposvár, 1908–1909)

A fenti címben Rippl-Rónai van kiemelve, hozzárendelve bizonyos fiatalok. Nem fantáziálhatunk azon, hogy esetleg Rippl tanítványaitól, vagy talán pontosabb így: olyanoktól láthatunk képeket, akikre ő hatott (Martyn Ferenc, Bernáth Aurél, Káplár Miklós stb.), *hanem a Köröshegyen* alapított s összesen csak két nyáron létezett *Baltoni festőkölónia* alkotói és Rippl-Rónai közti viszonyról, közös kiállításukról, a közöttük kialakult szimpátiáról és művészeti kapcsolatokról lehet fogalmat alkotnunk a tárlat láttán.

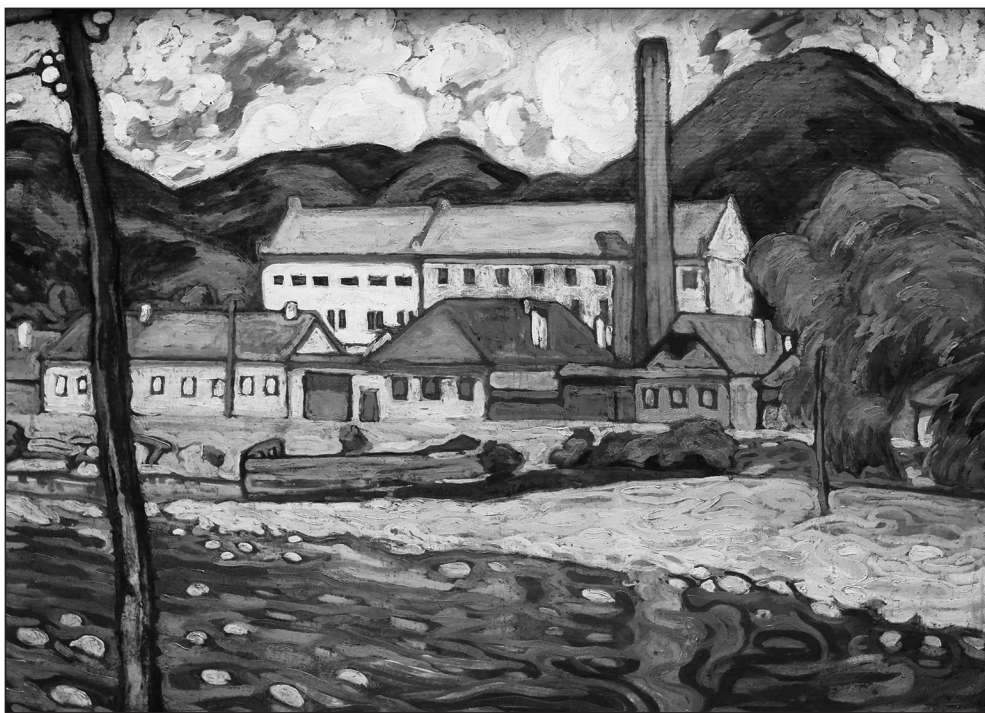
A kiállítás úttörő jelentőségű, mert ennek a művésztszülésnek az 1908 és 1909-es három kiállítása (Balatonföldvár, Keszthely, Kaposvár) óta eltelt 112 évben még nem volt művészettörténeti jelentőségű, az összefüggéseit föltáró bemutatója. Sokáig nem is lehetett olvasni róla a hazai művészettörténeti összefoglalókban, legföljebb csak egy-egy mondatos utalásokat. Az 1989/90-es évek után kialakult és megszilárdult hazai magán-műkereskedelem hozott új eredményeket a nagybányai művésztelepen – vagy annak szellemében – fogant művek fölkutatásában, forgalmazásában, és a legfontosabb dokumentumok közzétételével a művészettörténeti föltáró munkában is. Ebben meghatározó jelentőségű a MissionArt Galéria Nagybánya Könyvek (dokumentumokat és művészmonográfiákat közreadó) sorozata.

Jurecskó Lászlónak Boromisza Tibor nagybányai korszakát (1904–1914) föl-

dolgozó összefoglalójában (JURECSKÓ László, Boromisza Tibor. *Nagybányai korszaka (1904–1914)*, Miskolc, MissionArt Galéria, 1995, Nagybánya könyvek 5.) találkozhattunk először a kőröshegyi művészkolónia részletesebb bemutatásával – természetesen Boromisza szemszögéből. Ő az első megjelent írásaiban a Balaton fölfedezendő festői szépségéről, a közönségről és a pártolando friss alakulásról értekezik.

A Balatoni festőkolónia létrejöttében a működő művésztelepek (Nagybánya 1896, Szolnok, Gödöllő 1901) közül az résztvevők számára a közvetlen, inspiráló példa Nagybánya, ami azidótt egyre több városban gerjesztett képzőművészeti összefogásra, akár művésztelep alapításra való hajlandóságot még akkor is, ha művésztelep-pé egyik helyen sem tudott sűrűsödni az összefogás.

A müncheni Hollósy-iskolából, Nagybányából és Máramarosszigetről fonódtak össze, kapcsolódtak egybe az emberi és szakmai szálak, az egyéni indítékek a négyszereplős kőröshegyi festőkolónia megalakulásában. Föltehetően a somogyi illetőségű Ungváry (Unghváry) Sándor javaslatára, valójában baráti összefogásként jöhetett létre az együttműködésük. Némethy Miklós, Kádár Géza és Ungváry Sándor kezdtek el a balatoni táj és közvetlen környezete vonzásában dolgozni, és Boromisza Tibort hívták meg maguk közé. A müncheni Hollósy-iskolát hazai környezetben

BOROMISZA Tibor: A nagybányai téglagyár 1908. k.

olaj, karton, 68×93 cm, mgt.

intézményesítő nagybányai művésztelepet joggal tételezzük példának, ám Kőröshegyen nem alakult, a két nyári működése során talán nem is alakulhatott ki olyasfajta iskolajelleg, amely Nagybányát fundamentálissá, megkerülhetlenné emelte a művészetoktatás terén.

A négyek kőröshegyi munkássága az együttműködés fontosságára és a festőileg kiaknázatlan tájegység elsődleges inspirációira hívja föl a figyelmet. Festők kisebb csoportjainak az egy városban való egyidejű munkálkodására már a korábbi évekből is vannak olyan példák (pl. a hódmezővásárhelyi művészcsoport, 1900–1914), amelyek a külső körülmények szorításában nem tudtak művészteleppé intézményesülni. Kőröshegyen ez nem volt cél, a rövid, kétszezonos tevékenységük során a nyaralás, a pihenés, a kollegiális eszmecserék mellett a tájegység kompozíciókba emelése foglalkoztatta a résztvevőket. Boromisza megfogalmazásában: „A Balaton partján mindenütt találunk lokális szépségeket. Maga a víz is ezer változatában élvezetes képet nyújt, de a legkarakterisztikusabbak a rálátások. [...] Megtaláljuk a monumentalitását, megtaláljuk az intimebb részleteket egyaránt. Előttünk egy zöld hegyoldal, virágzó fákkal, mely mögött lebeg az ezer szint változó víztükör, a végtelenségbe nyúlva tenger hatással, majd határolva a szemközti part kékes szeszélyes hegyalakulásaival. E színpompát toll leírni, ecset lefesteni nem képes.” (BOROMISZA Tibor, *Impressiók a Balatonnál, Nagybányai Hírlap*, 1909. május 9., 19. sz., 1–2.)

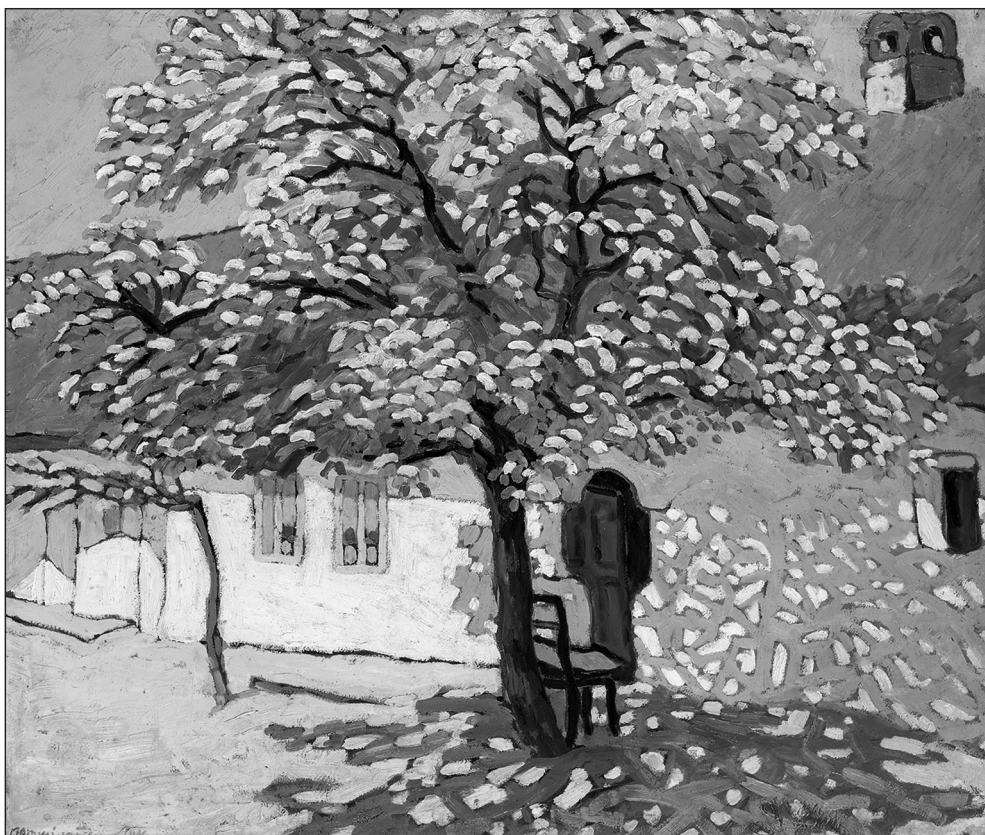
A kitűnő megfigyelő, a tájat élményszinten befogadni tudó, azt ihletforrásként tételező Boromiszától gazdag és sokrétűen változatos műegyüttest szemlélhetünk, ám Balaton-képe nincs. A kurátorok elsősorban a korabeli újságok híradásai és az alkotókhoz kapcsolódó dokumentumok (levelek stb.) alapján próbálták rekonstruálni a Kőröshegyen festetteket, ám nem támaszkodhattak műjegyzékre, katalógusra. Így azt az egyedül járható utat választották, hogy az alkotóknak az 1905 és 1912 között keletkezett műveikkel a fölvezető *szálakat és az együttműködés*, a friss tapasztalataik műveikben való lecsengését is bemutatják. Így a Nagybányán vagy Zentán, Párizsban vagy Kaposváron, Fonyódon és Kőröshegyen festett művek egyaránt helyet kaphattak a kiállításban.

Boromisza életműve a legrészletesebben földolgozott, a legismertebb. Vezető művésze lehetett Kőröshegynek is az addigi festői gyakorlata és tapasztalatai alapján. Különös, hogy láttató, expresszív, a balatoni táj lényegét értő írása, szó-festése maradt csak meg a tájról, s képet nem festett róla. A plein air tájképeitől (pl. *Nagybányai park*) a posztimpreszionizmus felé a színek intenzitásának fokozásával a *Tavaszi fények* (1906) című képét nagy színfoltok fölrakásával, a színek és fények strukturálásával teremti meg. S ha ettől a művétől átnézünk Rippl-Rónainak 1908-ban fixálódott kukoricás képeire, akkor potenciális párhuzamosságot tételezhetünk. A bemutatott *Boromisza művek* íve a szimbolizmusig (*Fürdőzők*, 1909) juttatja el rövid idő alatt az alkotót, s mindehhez a balatoni munka is megtermékenyítőleg hatott. Friss tájélmények hatására festett kőröshegyi képei (*Kőröshegyi főutca*, 1908, *Kőröshegyi barackvirágzás*, 1909) a valós látványtól elvonatkoztatva stílusváltozást jeleznek a festészetében: olyasfajta posztimpreszionista-szimbolista stációhoz való el-

jutását. (Azt is megjegyzendő, hogy egyik rajzán és egy festményén is megjelenítette Kőröshegy legfontosabb műemlékét, a gótikus katolikus templomot.)

Igazi fölfedezése a kiállításnak a Némethy Miklós és a kőröshegyi házigazda, Ungváry Sándor. Némethy talán máramarosi tartózkodása (*Máramarosi táj*, 1908) és Kádár Gézával kötött barátsága révén került közéjük. Őszi fények (1912) című festményének izzó színvilága és különösen a *Vásárbamenőknek* (1909) a karusszel-kompozíciók struktúráját idéző, érett kompozíciós rendje érdemel figyelmet.

A házigazda Ungváry Sándornak *A kaposvári templom* (1908) című kompozíciója higgadt, leíró jellegű városkép, ám a *Párizsi parkrészte* (1910) festékfőlrakása a pointillizmusra vagy akár Rippl-Rónai kukoricás stílusára is emlékeztethet. Ungvárytól láthatjuk a legtöbb balatoni képet (*Legeltetés napsütésben*, 1907, *Kilátás Fonyódról*, 1910, *Cseresznyefák a vízparton*, 1910 k.). A *Bárka* (1909) című kompozíciója a déli partsáv (csónakkal) – Balaton – északi part hármásával a klasszikusnak elképzelt Balaton-képet involválja. Kádár Gézától, „az évszakokhoz köthető han-

BOROMISZA Tibor: *Tavaszi fények* 1906.

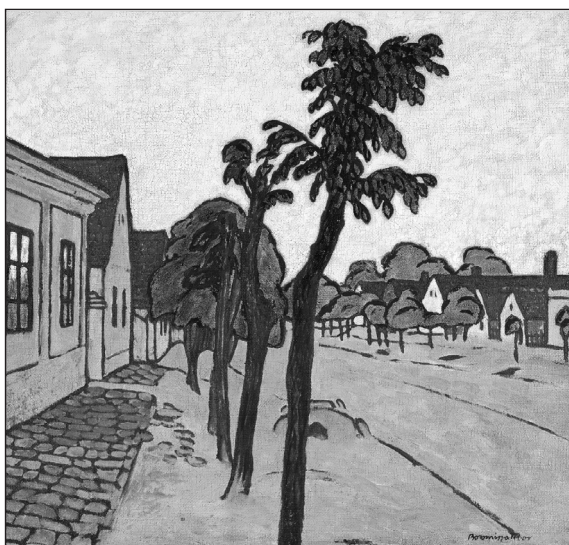
olaj, karton 68×80,5 cm, mgt.

gulatok kifejezésének nagymesterétől” (Jurecskó László) változatos, a nagybányai ikonográfiához és topográfiához kapcsolódó műveket láthatunk.

A Balatoni festőkolónia két bemutatkozása (Kőröshegy és Keszthely, 1908) közül a keszthelyit látta Rippl-Rónai József, és az ő patronálása révén kerültek a négyek a somogyi festők 1908. decemberi, karácsonyi tárlatára. (*A Balatoni Festőkolónia és a Somogy megyei képzőművészek közös tárlata*, 1908. december 15. – 1909. január 5.) A kiállításon Rippl-Rónai (20 képpel) és Kunffy Lajos (50 képet állított ki) mellett Boromisza Tibor szerepelt a legnagyobb műszámmal, így a mostani kiállításban is az ő akkori műveik képezik a fő hangsúlyt. Kiegészítve mindez még Galimberti Sándorral, aki ugyan nem szerepelt az 1908-as kiállításon, de szoros viszony fűzte a Róma-hegyi mesterhez, és egy *Somogyi Hirlap*-béli cikkében (GALIMBERTI Sándor, *Egy művész a somogyi festők tárlatáról*, *Somogyi Hirlap*, 1909. január 3., 3.) értekezett a művész és a dilettáns fogalmakról, s a tárlatból kiemelte Ripplit és Boromiszákat. Galimberti műveiből két rálátásos nagybányai kompozíció és a Róma-villát megjelenítő (a Rippl-Rónai Múzeum tulajdonában lévőket először az 1960-as évek elején Takáts Gyula, megyei múzeumigazgató bőrfotelos munkaszobájának a falán láttam először) a legfontosabbak, csendéletei és enteriőrjei mellett. A tárlaton kiállítottak még somogyi festők (a csurgói születésű Bosznay István, Bacskay Béla, Kopits János stb.), de őket csak megemlítik a katalógusban. Ezzel szemben az ugyancsak somogyi születésű Kozma Lajostól kiállították a *Róma-hegylánc* (1910) című festményét, ami a tárlat kakukktója.

Fontos, jól ismert és sokszor publikált Rippl-enteriőrök (*Piacsek bácsi a fekete kredenc előtt*, 1907, *Fésülködő nő*, 1909, *Szobarészlet*, 1910) tájképei és portréi kapnak

szerepet. A portrék sorában fontos a két *Kunffyné-arcképe*, amely a Kunffy családdal való bensőséges kapcsolatának is tanújele. Kunffytól ugyancsak két, művészeti kapcsolatukat, somogytúri együttléteiket demonstráló mű lett kiállítva (*Rippl-Rónai feleséggel a somogytúri kertemben*, 1905, *Rippl-Rónai fest somogytúri kertemben*, 1905). Azonban Rippl új, 1908-ra datálható festői stációja, a kukoricás korszak művei kerülnek középpontba (pl. *Tavaszi munkák*, 1911, *A szobában* (Lazarine és Anella), 1911). Az 1905-ös *Vitorlások* című festménye Rippl Balaton-képe. Szerepel a kiállított kollekciójában az eddig Ödön öcsémnek tulajdonított portréja, ám a tárlatrendezés során végre pontosan olvasták a festő-

BOROMISZA Tibor: Kőröshegyi Főutca 1908

olaj, vászon, 75x79 cm, mgt.

nek a kép bal alsó sarkába írt dedikációját: „Vissza emlékül az 1906iki meleg nyári napokra: Ödön öcsémnek Jóska”. Ez tehát azt jelenti, hogy az ábrázolt nem Rippl-Rónai Ödön, hanem a neki dedikált portré másik testvérüket, Rippl-Rónai Lajost örökíti meg, fehér nyári ruhájában, fehér kalapban. Apróság, de fontos pontosítás, mert a jól ismert portré eddig, a teljes Rippl-irodalomban kizárólag ezen a címen jelent meg: „Ödön öcsém”. (Csak három példa erre:

Rippl-Rónai József gyűjteményes kiállítása, Katalógus, szerk. BARNÁTH Mária, NAGY Ildikó, Budapest, Magyar Nemzeti Galéria, 1998, 29.; HORVÁTH János, *A Rippl-Rónai Ödön-gyűjtemény, Katalógus*, Kaposvár, Somogy Megyei Múzeumok Igazgatósága, 2002, 94.; *Rippl-Rónai emlékkönyv. Paris Anella visszaemlékezése Rippl-Rónai Józsefről*, szerk. HORVÁTH János, Kaposvár, 2008, 101.)

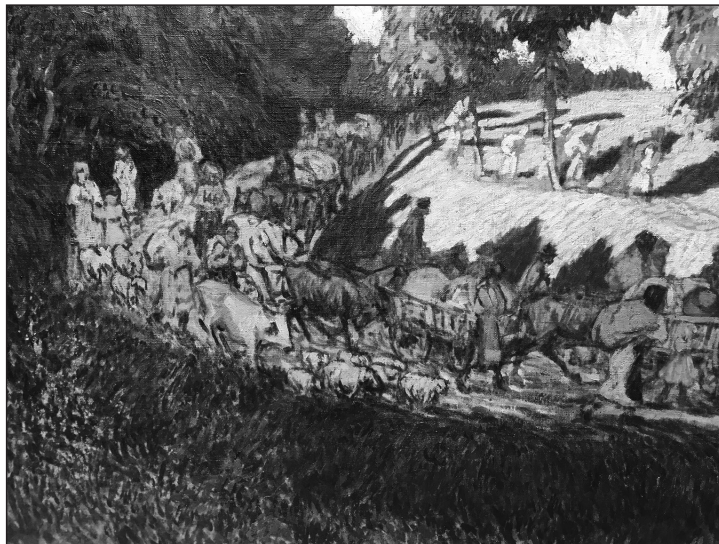
A kaposvári sajtó rendszeresen tudósított a kiállításról. A rendezők „a tárlat tömeges látogatását viszonzni kívánták” a kiállítási helyiségekben rendezett „nagyszabású sétahangversennyel” (*Sétahangverseny a képtárlaton, Somogyi Hirlap*, 1908. december 29., 4.). A kiállítás népszerűsége, a közönség általi látogatottsága és a jelentősnek mondható vásárlások ellenére disszonáns hangoknak is helyt adott a *Somogyi Hirlap*. A tárlat modern képeire reagáló, a *Bolond Istókba* való gúnyverséből csak röviden idézek:

„Ha háromszáz kép összejön,
s egy koronás jegyet vesz ön,
ha sok festő vevőt keres,
s van kép, melyen a fű veres,
ha húsz kép lóg minden falon,
s van műpártolni alkalom,

ha kulturlázban ég a nép,
és azt kiáltják: fő a kép!
ha látunk színes vásznakat,
melyek közt számos rongy akad,
s ránk néz egy lilaszín tehén:
akkor verniszázst sejték én.”

(STILÉT, *A tárlat, Somogyi Hirlap*, 1908. december 25., 6 -7.)

A kiállításon történt vásárlásokról is tudósított az egyik helyi újság, mely szerint Bosznay Istvántól egy, Boromiszától öt, Kunffy Lajostól két, Némethy Miklóstól egy, Ungváry Sándortól ugyancsak egy festményt megvásároltak. (*Képvásárlás a*

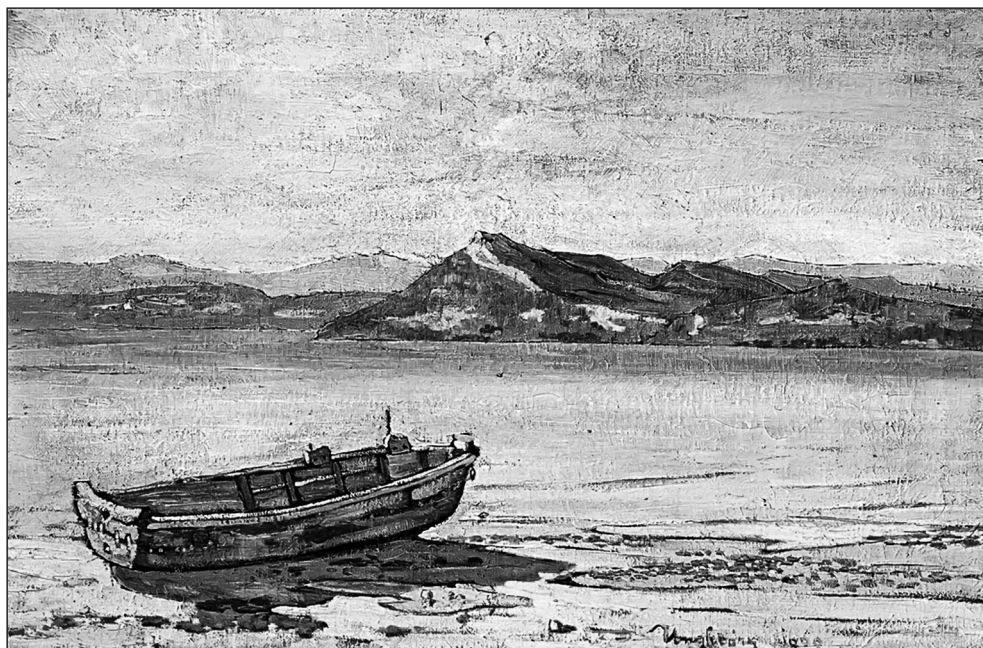
NÉMETHY Miklós: *Vásárbamenők* 1909.

olaj, vászon, 80×120 cm, mgt.

tárlaton, Somogyvármegye, 1908. december 20., 292. sz., 7. – A kiállítás katalógusa ennél nagyobb volumenű vásárlást jelez. Kunffytól végül kilenc képet vásároltak. JURECSKÓ László – GÉGER Melinda, *Rippl-Rónai és a fiatalok. Kőröshegy-Kaposvár, 1908–1909, Katalógus*, Kaposvár, Együd Árpád Kulturális Központ – Vaszary Képtár, 2021, 41.)

A „másik Rippl-Rónai”, Rippl-Rónai Ödön gyűjteményébe is kerülhettek művek, hiszen fontos nagybányai festményeket is birtokolt pl. Ziffertől, Boromiszától, Kádár Gézától, Rétitől, Ferenczy Károlytól. (HORVÁTH János, *Rippl-Rónai Ödön gyűjteménye*, In *Somogy Megyei Múzeumok Közleményei XIII*, szerk. KIRÁLY István Szabolcs, Kaposvár, 1998, 395–444.) Érdekelte a nagybányai művészkolónia, hiszen 1912. augusztus 12-én megtekintette az 1912-es nagybányai jubiláris kiállítást. (A kiállítás vendégkönyvét 1912. augusztus 22-én írta alá: „Rónai Ödön Kaposvár”. Ugyanekkor került hozzá ZIFFER Sándor, *Ülő leány*, 1912 című ceruzarajza, melynek dedikációja: „Rónai Ödön úrnak szíves emlékül 1912. VIII. 22. Ziffer Sándor”. – Reprodukálva: HORVÁTH János, *A Rippl-Rónai Ödön-gyűjtemény, Katalógus*, Kaposvár, 2002, 42.)

Valószínűleg nemcsak a művekre és az alkotókra volt kíváncsi, hanem a működésre, a művésztelepi hétköznapokra is, mert kedves patronáltjának, Bernáth Aurélnak többször kijelentette: „elmenesztem én magát még Nagybányára

NÉMETHY Miklós: *Vásárbamenők* 1909.

olaj, vászon, 80×120 cm, mgt.

is”. (BERNÁTH Aurél, *Így éltünk Pannóniában*, Budapest, Szépirodalmi Könyvkiadó, 1956, 373.) S valóban, Bernáth Aurél Ödön bácsi anyagi segítségével (is) másfél évet tanult Nagybányán. Mentorának talán még arra is lehetett befolyása, hogy festő bátyja támogató levelet írt az érdekében Réti Istvánnak. A nagybányaiak iránt érdeklődő „Ödön öcsémnek” talán abban is lehetett szerepe, hogy festő bátyja szeretettel fogadta körükbe a kőröshegyieket, köztük a nagybányai Kádár Gézát és Boromisza Tibort.

A kőröshegyi Balatoni festőkolónia nagybányai hátterével hatékony közvetítő a modernebb fölfogású Rippl-Rónai József és a nagybányai iskolázottságú Galimberti Sándor felé. Közös, most bemutatott kiállításuk visszafelé is gazdagítja a somogyi festőművészet és a hazai, az 1900-as évek első évtizede magyar művészettörténetét.

Jelentős kiállítás, fontos alkalom akár a fölnövekvő generációknak az 1905 és 1912 között keletkezett festmények megtekintésére, tanulmányozására.

Kijövök a művelődési házból és a Megyeházán keresem, szeretném újra, sokadszorra megnézni – most már ennek a kiállításnak a fényében – Ödön bácsi gyűteményét, a múzeum állandó képzőművészeti kiállítását. Egy alkalmazott (nem túl kedvesen) közli, hogy az épületet átalakítják, a tárlat zárva. A Megyeháza mellett megyek le az állomás felé, a kis parkban megnézem Medgyessy Ferenc – ugyancsak barátja volt Ripplnek – a szobrát, a maga elé révedő tekintetű, ülő Ripplit. Fonnyadó, megpörkölődött falevelek hullanak rá.

Közelít az ősz.

KÁDÁR Géza: *Nagybányai parkban 1908 k.*
olaj, vászon 68,5×53,5 cm, mgt.